کوردبوون، هەر قوماشە نەژادییەکەیە ... کامیار سابیر

کۆمەڵناسی عێراقیی، فالح عبدالجبار کە خوێندکاری ئەنتۆنی سمیث بووە، لەسەر مەسەلەی دەوڵەتی نەتەوەیی و نەتەوەسازیی، پێیوایە بۆ ئێمەی عێراقیی، بابەتێکە پڕ لە غەم و ناسۆرییە، چونکە سۆسیۆلۆجیای نەتەوەیی و سۆسیۆلۆجیای بنیاتنانی نەتەوە، لە زانکۆ عێراقیی و عەرەبییەکاندا، قەطعەن ناخوێنرێن، لە کاتێکدا لە ئێران و لە تورکیا، دەخوێنرێن. ئەو سۆسیۆلۆجیا نەتەوەییەی عەبدولجەبار باسی دەکات، ئەگەر ئەنترۆپۆلۆجیای نەتەوەییشی بخەینە سەر، ئەوە ئەوەندەی تر، قوڕێکە، خەستتر دەبێتەوە. خەستتریش دەبێتەوە کاتێک سەیری تێکستی کۆمەڵێ ئەکادیمیستی کورد دەکەیت، لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی، خوێندنی باڵایان، خوێندووە، ئەو دوو رشتەیەیان خوێندووە، کەچیی فاشیزمی نەتەوەیی و راسیزمی نەژادیی، سەری فیکر و بنی عەقڵی بچووکیانە. بە واتایەکی تر، بە تەنیا هەر پەیوەندیی بە خوێندن و پێداگۆجییەوە(مەنهەجی پەروەردە) نییە، بەڵکو پەیوەندیی بە فیکر، مەنتاڵیتیی سیاسیی و عوقدەی نەژادییشەوە، هەیە. مەعقولە لە هۆڵاند و ئوسترالیا، لە بریتانیا و ئەمەریکا، بە ئەکادیمیی ئەو رشتانەت خوێندبێت، کەچیی ئاستی فیکریی و مەعریفییەت لەگەڵ ئەو کادیرانەی پارتیی، یەکێتیی، گۆڕان و یەکگرتوو، جیاوازییان نەبێت کە پێیجە سێبەرەکانی سۆشیاڵ مێدیای ئەو حیزبانەن، بەڕێوە دەبەن؟ مەعقولە تێکستەکانیان، بیرکردنەوەکانیان و ئەکتە سیاسییەکانیان، فاشیزمی نەتەوەیی،غوبنی نەژادیی و حیقدی طائیفیی-سوننیی، لێ بچۆڕێتەوە؟ مەگەر ئەم جۆرە کوردبوونە، هەر فاشیزمەکەی کوردایەتیی، نییە؟

ئێمەی کورد، ئەکادیمستەکانمان لە بەسەوادەکانمان، خراپتر شتەکان تێکەڵ دەکەن! بۆ نموونە عەباس وەلیی، وێڕای ئەوەی هێندە بۆچوونی جەرییئانە و باشی هەیە، بەڵام کاتێ دێتە سەر وردەکارییەکان، کوردییەت (کە کوردایەتییە) لەگەڵ کوردبووندا، تێکەڵ دەکات و وەکو هاومورادیفیش، ریزیان دەکات. هەروەها ناسیۆنالیزم و ئێثنیسیتی، وەکو دۆ و دۆشاو تێکەڵ دەکات، بەڵام ئەم تێکەڵکردنەی دوایی دروستە، چونکە بە ناسیۆنالیزمی کوردیی، رەگ و بناغەکەی نەژادییە و دواتر طائیفییە(طەریقەتی نەقشبەندیی)، بەڵام وەلیی، بە ناسیۆنالیزمی کوردیی(کوردایەتیی) ناڵێت ناسیۆنالیزمی

نەژادیی، بەڵکو پەنا بە چەمکێکی تر دەبات کە گوایە ناسیۆنالیزمی کوردیی، ناسیۆنالیزمێکە ناوەڕۆکەکەی دێمۆکراتییە! ئەو لە دوایین چاوپێکەوتنی تەلەفزیۆنییدا کە زیاتر لەوە دەچێ بۆ ئەوە رێکخرابێت کە وەڵامی ئەو نامهیرەبانییانە بداتەوە کە بە قەولی خۆی، هەندێ لە کوردە ئێرانییەکان، نامیهرەبانییان بەرامبەری کردووە و ئیرادیان لێی گرتووە. وەلیی، بەو هەموو تەجروبە ئەکادیمییەی (Academic expertise) هەیەتی و بە مێژووی نزیک بە صەد ساڵی ناسیۆنالیزمی کوردیی (دیارە بە فۆرمە سەرەتاییەکان)، چونکە لایەنە فیکریی و مەعریفییەکەی ناسیۆنالیزمی نەژادیی بە گرنگ نییە، دێت ئیراد لە سمکۆی شکاک دەگرێ و بە ناسیۆنالیستی نازانێ، چونکە لەبەر بەرژەوەندیی عەشیرەتیی، دوو جار، شارە کوردییەکانیانی تاڵان کردووە! و ئاغای وەلیی، نیگەرانە لەوەی شکاک، بە ناسیۆنالیست، بزانرێت!

دەی بە هەمان میکانیزم، میثۆد و ستانداردێک کە وەلیی، شکاکی پێ موحاسەبە دەکات، دەبێ شێخ مەحمودی سەرسەریی (پیشەیەکی موخابەراتیی و ئیداریی بوو) عوثمانییەکان و دواتر مورتەزیقەی کەمال ئەتاتۆرک، لە مێژووی ناسیۆنالیزمی کوردیی بهێنرێتە دەرەوە. بە دڵنیاییەوە دەبێ مەلا موصطەفای پیاوی موخابەراتە ئیقلیمیی و جیهانییەکا و حیزبەکەی و کوڕەکانیشی، بەهەمان دەردی شکاک و شێخ مەحمود، بچن، چونکە ئەمان لە هەموو بنەماڵە سیاسییەکان، زیاتر ناسیۆنالیزمیان بە ئەجێندا عەشیرەتییەکانی خۆیان بەکار هێناوە و بگرە هەژموونی بنەماڵەیی خۆیان، بەتەواویی بەسەر پارتییشدا، فەرض کردووە. ئەم پێوانەیەی وەلیی، بە تاڵەبانیی، قاسملۆ و نەوشیروان موصطەفایش دروستە، چونکە ئەمانەش ئەوەندەی غەمی ژیانی شەخصیی خۆیان و بنەماڵەکانیان بوونە، ئەوەندەی پێوەندیی موخابەراتییان هەبووە، شتێکی ئەو تۆیان بە عەشیرەتێکی گەورەی کورد نەکردووە کە وەلیی بە نەتەوەی کوردیی ئەژمارد دەکات؟ دەی گرفتەکە و خەلەلە فیکرییەکە لێرەدایە، ئەوانەی رەخنە لە پارتیی و یەکێتیی، لە دێمۆکراتەکان و کۆمەڵەکان، دەگرن و دەڵێن ئەمانە ناسیۆنالیزمیان ناشیرین کردووە، یان هەندێکیان دەڵێن ئەصڵەن ئەمانە ناسیۆنالیست نەبوون و بە تەمای ئەوەن، پاش صەد ساڵ لە فەشەلی رەهەندە فاشییەکانی ناسیۆنالیزم بە گشتیی لە ناوچەکەدا و نزیک بە هەشتا ساڵی فاشیزمی کوردایەتییش، دەیانەوێ ناسیۆنالیزمێکی تری کوردیی بەسەر پێ بخەن بە ماسکی ئەفەندیی-مەدەنیی-ئەکادیمیی و توڕەهاتی نوخبەوییەوە، بەڵام بە مەغز هەمان فاشیزمە نەژادییەکە بێت. کۆمیدیای ئەکادیمیی و مەعریفیی ئەمانە، ئەوەیە کە هەشتا، باسی

خورافەی ناسیۆنالیزمی مەدەنیی و ناسیۆنالیزمی پێکەوەژیان(کە مەهزەلەی ئەکادیمییە) و ناسیۆنالیزمی نوخبە! دەکەن.

کوردییەت و کوردبوون، لای عەباس وەلیی کە ئەو تێکەڵیان دەکات، هەڵوێستی سیاسییە، بەڵام بە ئەثنیسیتی(نەژادیی-عرقي) نازانێت. ڕەنگە بەشی هەڵوێستە سیاسییەکە، پێوەندیی بە ماک و نەژادی کوردەوە نەبێت، چونکە بە دەیان هەزار کەسی تر، لە نەژادەکانی تر لەگەڵ قەضییەی کورددا (بە تایبەت لە تورکیا و سوریا)، هاوسۆزن و کوردیش نیین، بەڵام گومانی تێدا نییە، کوردبوون، فۆرمێکی ئێثێتیکییە(جوانناسییە) دراوە بە کوردایەتیی و بە ناسیۆنالیزمی نەژادیی کوردیی، ئەوانەی لەناو کورددا ئەمە دەکەن، بە فوگری(فقر) ی فیکریی و سیاسییان دەگەڕێتەوە، هاوکات، جۆرێکە لە فێڵ و درۆکردن لەگەڵ خوددا کە لە روویان نایەت، راستەوخۆ، داکۆکیی لە ئیستیحماری کوردایەتیی و ناسیۆنالیزمە نەژادیی و طائیفییەکەی کوردایەتیی، بکەن. چەند ساڵێ لەمەوبەر، لەگەڵ چەند نووسەر و گەنجێکدا، چەندیین وتار و توێژیینەوەمان لەسەر ئەم دەردی کوردبوون و کوردایەتییە ،لەسەر جیاوازییەکان و لێکچوونەکانیان نووسییەوە، وەکو پوختەیەک لەو باسانە، مرۆڤ باس لە فیکر بکات، زۆر عەیبە لە پەنای سەنگەری نەژادییەوە، باسی فیکر و ئەکادیمیا و سیاسەتی مۆدیرن بکات؟

بیکە بە عەرەبیی و ئینگلیزیی، باشتر ئەم مەفهومە نەژادییەی کوردبوون، روونتر دەبێتەوە. وەکو لە قورئاندا هاتووە { { يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ } } [الحجرات 13]، مەبەست لەوەی فڵان عەرەبە، یان کوردە یان فەڕانسیی و ئاڵمانییە، بە تەرمە دیینییەکە(جعلناکم) بەکارهاتووە! بە واتایەکی تر، خودا مرۆڤەکانی بە گەل و قەبیلە و گرووپ و زمانی جودا دروست کردووە… کەواتە کوردبوون و عەرەببوون، لە جوغزە دیینییەکەوە، لە ئیرادەی من و تۆدا نییە، ماکێکی لاهووتییە و قەدەرێکە لە دەرەوەی ئیرادەی ئەو منداڵانەی لەناو ئەو هۆز و خێڵ و گرووپانەدا لە دایک دەبن. بیکە بە ئینگلیزیی، being a Kurd، نەک هەر مانایەکی ئیستیدلالیی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی ناگەیەنێت، بەڵکو لە تەرجەمەی گووگلیی دەچێت. لە ئەدەبی ئینگلیزیی، عەرەبیی و فارسییدا، کاتێ باس لە نەژادی نەتەوە و گرووپەکان دەکرێت، یان باس لە مەظلومییەت و چەوساندنەوەی ئەو

گرووپە نەژادییانە دەکرێت، چەمکی ئێتنیسیتی(العرقیة و قومیت) بەکاردەهێنرێت، نەک رەگە دینییان سروشتییەکەی، بە واتایەکی تر چەمکە ئیلاهییەکە(ئەگەر موتەدەین بیت) یان چەمکە سروشتییەکە(ئەگەر مولحید بیت)، بەکارناهێنرێت، چونکە لە باری فیکریی و مەعریفییەوە، زۆر وەرانەیە و مەگەر بەس مەنتاڵیتییە نەژادپەرستییەکەی رەشنبیری کورد و ئینتەلەجەنسیای نەرجسیی کوردی تاراوگە، بتوانێت، غەزەلی سیاسیی پێوە بکات. هەر بۆ فیعلییش، عارەکی فیکریی و زمانیی گۆرەپانە، ئەکادیمیستی کورد، بۆ خۆدزینەوە لە بەکارهێنانی ناسیۆنالیزمی نەژادیی-کوردایەتیی، چەمکی کوردبوونی پێ لە ئێتنیسیتی، بەکاربهێنێت؟

ژەماس ئێریکسن، لە کتێبی ئێتنیسیتی و ناسیۆنالیزمدا 2002، پێیوایە کە چەمکی نەژاد و ناسیۆنالیزم، بە تایبەتییش بەریەککەوتنی نەژادییەکان لە شوێنە جیاوازەکانی سەرزەمینیدا، لە هەشتاکان و نەوەدەکانی صەدەی رابردوودا، رێژەی ئەو سکۆلارانەی لەسەر ناسیۆنالیزمی نەژادیی قسەیان کردووە، بەرەو زۆربوون بردووە. هەموو ئەمانەیش، راستەوخۆ، پێوەندییان بە زانستی سیاسیی، مێژوو، سۆسیۆلۆجی و ئەنترۆپۆلۆجیای کەمینەیەتیی گرووپە ئێتنیکییەکانەوە هەیە و هەموویشیان، سەر بە ئاقارە نەژادییەکانی ناسیۆنالیزم دەکوتن. بە گەڕانەوە بۆ بۆچوونەکەی عەبدولجەبار، ئەم پێنابردنە بە جوانکردنی چەمکی نەژادیی لەبن بنچکی"کوردبوون"دا، هەر گەڕانەوەیە بۆ ناسیۆنالیزمە نەژادییەکە و لەرەشەدا، بۆ دیاریکراویی بە کوردایەتییە موقیتەکە (abhorrent) . بەهەوای ناسیۆنالیزمەوە، بە سەربەخۆشیی و بە حەماسەوە، ئەم نەژادییانەی کورد، بە تایبەتیی مەریوانی وریا قانع، پێیانوانە کە چۆن تورک، وەکو کورد پەلامار دەدەن، دەبێ ئەمەیش وەکو کورد دیفاع لە خۆمان بکەین؟ بە زمانەکی خاکیی، دەڵێن، پێویستە شەڕەکە بکەین بە شەڕەی نەژادیی و بکەوینە قڕکردنی تورکەکانەوە!

لە واقیعدا، ئەوانەی پێیانوایە کە هەندە نووسەر و گەنجانی کوردستان، خودنەفرەتییان لە کورد هەیە و خۆیان بەکەم دەزانن، ئەوە بییرکردنەوەی کەڵەشەیی و ستەریەتایپیانەی Stereotype خۆیانە و لە جوغزی عەقڵە نەژادییەکەی خۆیانەوە سەرچاوە دەگرێت کە لە ناوەوە، حیقد و بوغز ی نەژادییان تێدایە و هەست بە نەنگیی نەژادیی Ethnic Stigma خۆیان دەکەن و زۆرجار ، روو بە دەرەوە، ئەم نەنگییە بە تەحقیر contempt بەرامبەر نەتەوە و نەژاد و گرووپە کەمینەیەتییەکانی دراوسێی کورد، دەردەبڕن. ناسیۆنالیزمی

دایساپۆری کوردی کوردستانی عێراق و ئێران، پێ پێیەتی لەم توخم و مەعدەنە نەژادییانە.

ئەم جەختکردنەوەیە لەسەر ئەوەی کە جەعل و بوونی تۆ ئەوەیە کە کوردیت و زمانت کوردییە(بە دەر لەوەی کورد، بووە بە خاوەنی چەند زمانی لە یەک جودا، نەک چەند دایەلەکتەکی سەر بە یەک زمان)، بونیاد و ستراکتەرت کوردییە، ئیتر تۆی کورد، موعەرەضی بە ئەوەی لەسەر زمانەکەت، یان نەژادەکەت، یاخود گرووپە کۆمەڵایەتییەکەت، بەر حوکمی سڕینەوە بکەویت لە کوردستانی عێراقدا! ئەمە وەهای ئەوەی درێژەکی زۆر گەورەی مێژوویە، وەهای ئەوەی ئاوکردنە لە ئاشی چەتەگەرییەکەی کوردایەتیی و بیزنسە دەیان میلیارد دۆلارییەکانی رائیدەکانی ئەم ناسیۆنالیزمە نەژادییە-طائیفییە کوردییە، لە هەمان کاتیشدا، جەختکردنەوەیە لەو تەحەییوزە نەژادییە(ئەثنەسەنتریزم- Ethnocentrism) ی هەندێ نووسەری نەرجسیی کورد، بە دەردەدەیی بییرکردنەوە شاعیریی و نەژادییەکانی خۆیان، هەمیشە خۆیان دەخەنەوە و لە ناوەوە، زیاتر خۆیان کلۆر دەکەن و عاقیبەتیش، بە ناوی یەکەییزیی، کوردبوون، خوێنی کورد،ڕەنگی کورد ، ئەندامی نێرینە و مێیینەی کورد و صەدای کوردەوە، هەمیشە، بە راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، داکۆکیی لە مانەوەی قەوارەی ئەم دزە گەورانەی کوردایەتیی دەکەن و سەنگەربەندیی ئەثنەسەنتریزم لە گەلان و نەژادەکانی تر دەگرن. ئەثنەسەنتریزمێک کە هەمیشە پەیوەندییەکی ئەرگانیی و ئولفەتێکی توندی بە راسیزم و فاشیزمی نەتەوەییەوە هەیە.

ئەمەی سەرەوە، بەشی سێیەم و کۆتایی بوو لە زنجیرە وتاری(کوردبوون و کوردایەتیی، چێشتی مجێوری نوخبەی نەژادییەکان)

Erikson, T.H,(2002) Ethnicity and Nationalism,2nd .edn. London: Pluto Press

---

هەرێمی کوردستان: لە نێوان

قەیران و شۆڕشدا … ئازاد ئارمان

حکومەتی عێراق و هەرێمی کوردستان بە قەیرانێکی قووڵی سیاسی، ئابووری و ئیداریدا تێپەڕدەبێت. ئەم قەیرانە تەواوی جوگمەکانی کۆمەڵگای عێراق و کوردستانی گرتۆتەوە. لە سێکتەری تەندروستی بگرە تاوەکو خزمەت گوزارییەکانی وەکو ئاو، کارەبا پەروەردە ....هتد. سەرەڕای ئەمانەی سەرەوەش کە چەندین ساڵە بەرۆکی بەر کۆمەڵانی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش گرتووە. ئەم ئەزمەیە تەواوی کۆمەڵگای لە لێواری هەژارییەکی بێ وێنە و مەرگ و کارەساتی هەموو رۆژە بردووە. هاتنی پەتای ڤایرۆسی کۆرۆناش ئەزمەکەی چەندین بەرابەر قوولتر کردۆتەوە و حکومەتی هەرێم بە بنبەستی تەواو گەیشتووە و هیچ جوڵەیەکی نەماوە تەنها دەزگا سەرکوتکار و چەوسێنەرەکانی چالاکن لە دژی جەماوەری نارازیی.

لە بەرامبەر ئەم هەلومەرجە نالەبارو کارەستبارەدا کە کۆمەڵگای کوردستانی پێدا تێدەپەڕێت. دوو تێروانین و دیدگای سەرەکی لە بەرامبەر ئەم ئەزمەیەدا دەبینرێت و زەق خۆی نیشان دەدات. تێروانینێک پێی وایە مادام بێکاری رێژەیەکی بەرزی وەرگرتووە و تەواوی کرێکاران و کارمەندان موچەبراوکراون و خزمەتگوزارییەکان لە سفر نزیک بوونەتەوە و دەسەڵاتی سیاسی بۆرژوازی کەلێنی تێکەوتووە و ...هتد.. ئەم ئەزمەیە راستەوخۆ بەرەو شۆڕش و ڕاپەرینی جەماوەری دەچێت و دەبێت ئەرکەکانی خۆمان بۆ ڕوودانی ئەم شۆڕشە ئامادە بکەین. ئەم دیدگایە تەنها تایبەتمەندی کوردستان نییە و بەڵکو لە ئاستی جیهانیشدا لە دوای شۆڕشی فەرەنسییەوە تاوەکو ئەمرۆ وجودی هەیە بەڵام لە ڕاستیدا ئەم ئەزمانە لە هەندێک دەورانی مێژوویدا نەک بەرەو شۆڕش هەنگای نەناوە بەڵکو لە سییەکانی سەدەی بیستەمدا بووە هۆی هاتنە سەر کاری چەندین دەسەڵات و رژێمی فاشیست لە ئەوروپا. بە کارەساتی مرۆیی کۆتایی هاتووە. هۆکارەکەشی نەبوونی ئەلتەرناتیڤێکی شۆڕشگێرانە و کارساز بووە لە مەیدانی عەمەلیدا.

دیدگای بەرامبەر یاخۆد تێروانینی دووەمیش پێی وایە سنوربەندییەکی تەواو هەیە لە نێوان قەیران و شۆڕشدا و هەمیشە پێداگری دەکات لە سەر داخوازییە ئابووریی و سیاسییەکان لە چوارچێوەی هەمان سیستەمدا. ئەوە رەتدەکاتەوە کە ئەزمە و قەیرانەکانی سەرمایەداری

چەگەڵە ببەستێت بەرەو شۆڕش و راپەرین.
هەڵەی ئەم تیۆر و تێروانینیەش لەوەوە سەرچاوە دەگرێت تەنها ئەم لایەنەی ئەزمەی سەرمایەداری دەبینێت کە کە لە سەرەوە نموونە گەلێکمان هێنایەوە. بەڵام لە هەمان کاتدا ئەزموونی سەد ساڵی رابردوو ئەوەشی نیشانداوە کاتێ سەرمایەداری دەکەوێتە ئەزمەو و قەیرانەوە هەموو جارێک بە سەلامەتی لەم ئەزمەیە رزگاری نابێت. قەیرانە تازەکانی ئەم دوایانەی رژێمە سەرمایەدارییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەکو تونس و میسر لیبیا و سوریا … هتد. نیشانی داوە کۆمەڵگا هەموو کات ناتوانێ ریفۆرم و چاکسازیی لە چوار چێوەی هەمان دەسەڵاتدا قەبوول بکات. و داوا و پراکتیکی گۆڕانی شۆڕشگێرانەی دەوێت. ئەگەر بە کۆنکریتیش قسە بکەین لە سەر ئەم قەیرانەی لە کوردستان لە ئارادایە. دەبینین باڵە بۆرژوازییەکان بە ناسیونالیست و ئایینی و نیولیبرالییەوە بە رێگرتن لە قولبوونەوەی ئەم قەیرانە چەندین بەربەست دەخەنە پێش گۆڕانکارییە بنچینەییەکانی جەماوەری نارازیی لەوانە: گەرانەوە بۆ بەغدا، هەلبژاردنی پێشوەخت، کەنگرەی نیشتیمانی و شۆڕشی سپی و چەندینی تر.

ئەلتەرناتیقی بەرەی کرێکاران و جەماوەری ملیۆنی لە خوارەوە دەتوانێ ئەم قەیرانانە بە قازانجی بەرەی کرێکاران بشکێنێتەوە و تورەیی و نارەزایەتی جەماور بەرەو هەڵکشان ببات و هەنگاو بە هەنگاو سەنگەر لە دەسەڵاتدارن بگرێت و هەژموونی شۆڕشگێرانە لە ناو جەماوەری نارازیی پەرە پێبدات لە خۆپیشاندانی سەرانسەرییەوە هەنگاو بنێت بۆ مانگرتنی گشتی و تاوەکو وەلانان و ڕامالینی ئەم دەسەڵاتە بۆگەن و بنەماڵەیی یە. نابێت تەنها تێکۆشانی بەرتەسک بکاتەوە لە چوارچێوەی خەباتی ئابووری و داخوازییە هەنوکەییەکان، بەڵکو گرنگە دەبێت وەکو بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێرانەی سیاسی دەرکەوێت و هەست نەستی جەماوەر بەرەو لای خۆی راکێشت هەنگاو بە هەنگاو لە گەل جەماوەری نارازیی بێت زۆر لە پێشیانەوە نە بێت لە بزووتنەوەکە دوورکەوێتەوە. لە هەمان کاتدا پایەکانی دەسەڵاتداریی دیموکراسیی کرێکاران لە خوارەوە وەکو (شورا کرێکاراییەکان، کۆمەڵە هەرەوەزییەکان، کۆمەنەکان) یان هەر ئامرازێکی تری عەمەلی و کارساز بنیاتبنێت. مەرجی کۆتاییش بۆ سەرکەوتنی کرێکاران و کۆمەڵانی ملیۆنی خەڵک لە خەباتی بەردەوامیان دا بوونی هێزێکی پێشەنگە.

22/08/2020

گەڕان بە دوای سەربەستیدا لە ڕۆمانی ژنەکان وڵاتییان نییە … سەدیق سەعید ڕواندزی

لە کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی،هەمیشە ژن بوونەوەرێکە کە تەنها لە خزمەت تێرکردکردنی زایەندەکانی پیاودایە.لە دیدگای بەشێکی زۆری پیاوی ڕۆژهەڵاتیدا،ژن تەنها لە پێناو پیاودا بوونی هەیە. ئەم ڕوانینە، بەرهەمی بیرکردنەوە و ڕوانینێکی تایبەتە،کە بۆتە بەشێك لە پاشخانی هزری زۆرێك لە تاکەکانی کۆمەڵگەکە لە زۆرکاتدا پەیوەندی بە نەتەوە و جواگرافیاو کولتووری دیاریکراوی نەتەوەیەکیشەوە نییە. بەڵکو لە زۆرجێگەدا بوونی هەیە. دەستکاریکردنی ئەو ئەقڵیەتە و گۆڕینی ئەو ڕوانینە کەبڕوای بە سەربەستی و ئازادییە بۆ سنوورەکانی مێ هەبێت، گۆڕانکارییەکی ڕیشەیی و هزری گەورەی دەوێت. چونکە لە دیدی ئەواندا،سەربەستی و ئازادی ژن، دەبەسترێتەوە بە دەرچوون لە نەریت و سنوورەکانی کۆمەڵگە. بەڵام ئاخۆ سەربەستی ژن لە ڕۆژهەڵاتدا، هەروا بە ئاسانی، بێ گرفت و شکانەوە ودەستدرێژی دەچێتە سەر؟.

ڕۆمانی(ژنەکان وڵاتیان نییە)چیرۆکی ژنێك بە ناوی(خەجێ خەیاڵاوی)دەگێڕێتەوە.کە کوردستان جێدەهێڵێت و دەچێتە نەرویج. دەسپێکی ڕۆمانەکە، بە گەیشتنی خەجێ بۆ ئەوروپا دەست پێ دەکات.بەڵام ئەمە دەسپێکی ڕووداوەکە نییە.لێرەدا ڕۆماننووس لە ڕێگەی مۆنتاژی سینەمایی و تەکنیکی فلاشباکەوە،ڕووداوەکان بەیەکتری دەبەستێتەوە، ئەو نەیویستووە کۆی ڕووداوەکان لەسەر یەك هێڵی گێڕانەوە بگێڕێتەوە،لە سەرەتاوە تا کۆتایی. چونکە ئەوکات نە خوێنەر چێژی لە خوێندنەوەی ڕۆمانەکە وەردەگرت،نەدەبووەجێگەی پرسیارو ڕامانیش لای. بەڵکو دوای ئەوەی دەگاتە خۆرئاوا،ئەو کات لە ڕێگەی دیمەنی جیاوازەوە، دەگەڕێتە ژیانی منداڵیی خۆی و جەنگ و نەهامەتییەکانی برسییەتی و ژیانی سەختی نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو، تا بە ئەزموونە کەسی و خۆزانییەکانی خۆی دەگات، پاشانیش جێهێشتنی نیشتمان.

کارەکتەری ڕۆمانەکە، لە پێناو گەیشتن بە سەربەستیدا، لە پێناو

شەڕی خود و داك□یكردن لە بەهای بوونی خۆی وەك مرۆڤێك نەك ژنێك،لە ململانێیەكی گەورەی ژیاندایە.خەجێ بۆ ئەوەی ژیانێك هەڵبژێرێت كە خۆی دەیەوێت، نەك بۆی هەڵبژێرن،سەرەتا دەبێ هەموو ئەو تەوق و سندمانە بپچڕێنێت، كە ژیانی ئەویان لە هەزار لاوە بەستۆتەوە. بە تایبەتیش كە هەموومان دەزانین ژیانی ژن لە كۆمەڵگەی ئێمەدا، هەرگیز وەكو ژیانی ڕەگەزەكەی تر نییە. ژنبوون لە كۆمەڵگەی ئێمەدا، هەر تەنها هێما نییە بۆ بوونی مرۆڤێك، بەڵكو شوناسێكی گەورەتری هەیە،كە ئەویش خۆی لە شوناسی خێزان و بنەماڵە بەرجەستە دەكات. بەو مانایەی، مۆڕالی ژن،هەر تەنها مۆڕالی خۆی نییە،بەڵكو مۆڕالی هەموو ئەوانەیە،كە لەڕووی خوێن و نەژادەوە دەچنەوە سەری. بۆیە پارێزگاریكردن لەو مۆڕاڵە، پارێزگاریكردنە لەو شوناسە. ئەم شوناسە چۆن دەپارێزرێت؟بێگومان بە سنووردارکردن و دیاریكردنی مەوداكانی ئازادی ژن لەو چوارچێوە ئەقڵی كۆمەڵایەتییەی كە بۆی دەكێشرێت.بۆئەوەی ژنیش بتوانێت سنووری ئەو سەربەستییە دەستكرد و نەخشێنراو و كۆنكریتییە ببڕێت، دەبێ یاخی بێت و بە گژ هەموو شتێك دابێتەوە،كە بوونەتە نۆڕمی كۆمەڵگە. لێرەوەش خەجێی كارەكتەری سەرەكی ڕۆمانەكە، یاخی دەبێت و پشت لە هەموو شتێك دەكات.

سەرەتای ئەو یاخیبوونە، بە جێهێشتنی ماڵ دەست پێ دەكات. بێگومان لە كۆمەڵگەی ئێمەدا، ماڵ بە مانای شوناسی ژن و ژیانی بچووك كراوەی ژن.تەنانەت زۆرجار دەگوترێت:(ژنێك بینە بابیتە ماڵ). ئەم دەربڕینە، خۆی لە خۆیدا، بەرجەستە كردنی شوناسی ژنە لە ئاستی بووندا. ماڵ بۆ ژن، هەر تەنها ڕووبەرێكی بچووك كراوەی كۆمەڵایەتی و فیزیكی نییە، بەڵكو هێمایەكیشە، بۆ سنووردارکردنی سەربەستی ئافرت.بۆیەشە دەبینین، ژن و ماڵ تەواو كەری یەكترین و بە داخەوە بەشێكی زۆری ژنانیش، وەها بیردەكەنەوە.ماڵ پیرۆزییەكی كۆمەڵایەتی و پەروەردەیی هەیە بۆڕەگەزی مێ، جێهێشتنی ماڵ، گەورەترین لادان وناپاكی و هەڵەیە، كە ژنێك پێی هەڵبستێت. دەرچوون لە ماڵ،واتا دەرچوون لە هەموو ئەو بەها خێزانی و مۆڕالی و كۆمەڵایەتییانەی، كە دواجار مانایەك و بەهایەك بە بوونی ئەو خێزانە دەدەن لە ئاست ئەوانیتر. لێرەوەش كاتێ دەبینین ژنێك بە ئارەزووی خۆی لەگەڵ پیاوێك دەڕوات و ماڵ جێدێڵێت، ئیدی تەنها سڕینەوە و كوشتنی ژنەكە، ئەو مانا و بەهایە بۆ خێزان دەگەڕێنێتەوە.

بۆیە گەڕان بە دوای سەربەستی لە كۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتییەكاندا بۆ ژن، هەر تەنها داماڵینی فۆڕمێكی دیاریكراو و یاخیبوون نییە لە ئاست

شتێك، بەڵكو هاتنەوەیە بەگژ هاوسەر، ماڵ، خێزان و کۆمەڵگە، کە ڕەنگە دواجار باجەکەی خوێنیش بێت. خەجێ دەزانێت سەرەتای ئەو هەنگاوە، بە جێهێشتنی ماڵ دەبێت، بۆیە کاتێ لە نێوان ڕق و تووڕەیی دایك و خوشکەکانی و غەزەب و شەهامەتی پیاوانەی براکانی ماڵ جێدەهێڵێت، دەزانێت ئەمە کۆتایی هەموو شتێك نییە، بەڵکو دەسپێکی گەڕانە بە دوای سەربەستییەك کە پێویست دەکات لەگەڵیدا کۆمەڵگە و نیشتمانیش جێبهێڵێت. بۆیە لەدوای جێهێشتنی چوار دیواری ماڵ، سنوورێکی گەورەتر دەبڕێت، کە ئەویش سنووری کۆمەڵگە و جوگرافیایە. لەوێوەش دەڕواتە ئەوروپاو لە نەرویج دەگیرسێتەوە. بەڵام ئایا خەجێ خەیاڵاوی بە گەیشتنی بۆ نەرویج، ئیدی هەموو خەونەکانی هاتنە دی و گەیشتە ئەو خۆشبەختییەی خۆی دەیویست؟ یەکێك لەو وێنانەی لەو ڕۆمانەدا، ئەژین بەزمانێکی سادە، بەڵام بە قووڵایەکی فیکرییەوە کاری لەسەر دەکات، هەڵگێڕانەوەی ئەو وێنە ئەبستراکت و بەهەشتییە بۆ خۆرئاوا کە لە هزری زۆرێك لە مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی و کوردیش وەك بەشێك لەو جوگرافیایە بوونی هەیە. وێنەیەك کە خۆرئاوا یەکسان دەکات بە بەهەشت و نرخ و بەهایەکی هێندە گەورە و ئایدیالی پێ دەدات، کە هیچ ناشرینی و خەوشێك لەخۆناگرێت. خۆر ئاوا بە گشتی لە دنیابینی بەشێکی زۆری مرۆڤی کورددا، بەهەشتێکی بونیادنراوە لە سەر زەوی کە بوون و ژیان تیایدا بێ گرفت و کێشەن. ئەم وێنە جوان و خەیاڵییە تا ئەو شوێنە بردەکەن، کەنابنە بەشێك لە واقیع و ژیانی کرداریانە لە خۆرئاوادا. هەر کاتێك ئەو وێنە روئیا کراوە، لەخەیاڵەوە بووە واقیع، ئیدی مرۆڤ هەست دەکات، شتێکی جیاوازتر هەیە لەوەی کە پێشبینی دەکرد. خەجێ خەیاڵاوی، ئەگەرچی تووڕەیە لە ماڵ، لە نیشتمان، لە هەموو بوونێکی نێو ئەو جوگرافیایەی ناسنامەی ئەو پێکدێنن، بەڵام لە یەکەمین چرکەی گەیشتنی بە نەرویج، هەست دەکات کە ئەویش بەر وێنەیەکی دیکەی جیاواز و پارادۆکس دەکەوێت لە وەی کە خەونی پێوە دەدیت. لە خۆرئاواشدا، لە نەرویجی سەهۆڵبەندانیشدا، خەجێ هەمان ئەو کەسەیە کە لەنیشتمان بوونی هەبوو، بەڵام بە بەریەککەوتنی جیاواز. لە میانەی ئەو بەریەککەوتنەدا، ڕۆمانووس گومان دەخاتە سەربەشێکی ئەوچەمکانەی، کەهەمیشە وەك سیمایەکی مرۆڤدۆستی و ژیاندۆستی و سەربەستی، دەدرێنە پاڵ خۆرئاوا. خەجێ بەشێك لەو بەهەشتە خەیاڵییە، پووچەڵ دەکاتەوە کە هەمووان خەونی پێوە دەبینن. ئەویش کاتێ خۆی وەك تارمایەك لە نێوان ئەو هەموو مرۆڤانە دێتە بەرچاو. ئەو لە شەقامدا هەزارەها ئاژەڵدۆست وژینگە دۆست مرۆڤی جیاواز دەبینێت، بەڵام هەمووان دواجار خەجێ وەك تارمایەك دەبینن و بەلایدا ڕەت دەبن، وەك ئەوەی هەر مرۆڤیش نەبێت. ئەوەی لێرەدا بەهایەك بەبوونی

ئەو دەدات ئیقامەیە.واتا ناسنامەیەکی بچووك، کە بە هۆیە و ڕێگەیەك دەداتە هەبوونی ئەو لەوێدا.خەجێ بڕوای وابوو بە جێهێشتنی نیشتمان، لە سەربەستییەکی سنووردارەوە دەپەڕێتەوە سەربەستییەکی بێ سنوور،بەڵام ئەم سەربەستییە تەنها بۆ ئەوانە مانای هەیە، کە بەشێکن لە بوونی ئەو نیشتمانە و ئەو ناسنامەیە.کە خەجێ نیشتمانی خۆی جێدێڵێت،لە پێناوی ئەوە نییە کە نەرویج دەکاتە نیشتمانی ڕاستەقینەی خۆی، یاخود ئەو جێهێشتنە، گۆڕینی سنوورێك نییە بە سنوورێکی دیکە، بەڵکو هەوڵدانە بۆ تێکشکاندنی هەموو ئەو بەربەستانەی ئازادی ئەو وەك مرۆڤێك ودواتریش وەك ژنێك سنووردار دەکەن.ئەو دژی ئەو سنووردارکردنە ئایینی و نەتەوەیی و ڕەگەزیی و نیشتمانییە،کە هەیە.

بەبڕوای خەجێ، نابێ هیچ سنوورێك بۆ مرۆڤ لە هەرکوێیەکی ئەم دنیایە بێت، بوونی هەبێت. نەبوونی سنوور بۆ سەربەستی مرۆڤ، بەو مانایە نییە کە چیت دەوێ بیکەیت، وەك ئەوەی بوونی ژنێکی سەربەست لە ئەوروپا بە بەڕەلایی دەزانین و دایکی خەجێش بە تووڕەییەوە لە تەلەفۆن بەو دەڵێت:(تۆبە تەنیا لە ئەوروپا چ دەکەیت).بەڵکوخەجێ نایەوێت دواجاربوونی ئەو وەك مرۆڤێك بچووك بکرێتەوە لە ناسنامە.لێرەوەش ئەو بۆچوونەی ڕۆسۆمان بیر دێتەوە کە جەخت لەسەر لە دایکبوونی مرۆڤ بە سەربەستی دەکاتەوە، بەڵام دواتر ژیان ئەوسەربەستییەی لە قاڵب دەدات. خەجێ کە دەگاتە نەرویج، وا هەستدەکات ئیدی ئەو وەك مرۆڤێك سەربەستە،چونکە هەمیشە ئەوروپا وەك هێمای سەربەستی و ئازادی دەبینین،بەڵام لەوێش ناچارە بە ڕەشی بژیت و بە ڕەشی کار بکات و بە ڕەشیش بخەوێت.بوونی خەجێ لەوێ بەستراوەتەوە بە بوونی پارچە کاغەزێکی مردوو، کە تەنها ڕێگەی پێ بدات وەك مرۆڤ بژیت.
ئەم پارچە کاغەزە دەبێتە مایەی پرسیارێکی قووڵ بۆخەجێ،کە چۆن دەبێت لەو ئەوروپایەی بەلانکەی هاووڵاتیبوون و ئازادی دەناسرێت، مرۆڤێك لە چاوەڕوانی وەرگرتنی ئەم پارچە کاغەزە، کە مافی نیشتەجێبوونی پێ دەدات، لە چاوەڕوانیدا ڕۆژەکان بە یەکتری بسپێرێت.مەگەر لێرەش سنوورێك بۆسەربەستییەکانی مرۆڤ هەیە؟ئەگەرهەیە دوورکەوتنەوەی خەجێ لە وڵات چ مانایەکی دەبێت؟لە بنەڕەتدا خەونی خەجێ گۆڕینەوەی شوێنەکان و سنوورەکان نییە بە یەکتری، بەڵکو گەڕانە بە دوای سەربەستیدا. سەربەستییەك کە مرۆڤ لە ژێر هیچ پاساوێکەوە دیل نەکات.

ئەگەر خەجێ لە کوردستاندا لە بەر ستەمی پیاوسالاریی ونەبوونی

ئازادی بۆ ژیانی خۆی و توانجەکانی کۆمەڵگە، هەستی بە سەربەستی نەکردبێت، ئەوا لە نەرویجیش لە بەر نەبوونی مافی مانەوە، ئەو سەربەستییەی نییە کە خۆی بە دوایدا وێڵە.بەڵکو لەوێش جۆرێکی دیکەی سنوور هەیە، بەڵام بە شێوەیەکی دیکە و بەپاساوێکی دیکە.کە ئەمەش بۆ ئەو جێی پرسیارو ڕامانە.ئەو دواجار دڵی بە وەرگرتنی ئیقامە خۆش دەبێت، بەڵام هەمان هەست دەکات هەمان خەجێی جارانە و هیچ شتێك نەگۆڕاوە.بگرە بۆتە ڕۆبۆتێکیش.لێرەدا دەمەوێت وەك خوێنەرێك لە سەر بەریەککەوتنی خەجێ، وەك کارەکتەرێکی کورد و ڕۆژهەڵاتی، هاوکات ژنێکی بوێرو سەربەست و ئازادیش،بە نەرویج و خۆرئاوا بەگشتی بوەستم.بێگومان بەریەککەوتنی خەجێ بە خۆرئاوا،بەریەککەوتنێکی جوگرافی و کولتووریی و ژینگەیی نییە، کە سەرەنجام بە غەریبییەکی گەورە و کوشندە کۆتایی دێت، وەك ئەوەی لە بەشێکی زۆری ڕۆمانی کوردی و مرۆڤی کوردی ئاوارەبوو بەگشتی دەیبینین.ئەم بەرکەوتنە، بەرکەوتنێکی ڕوحی و مرۆڤانەیە.

ئەژینی نووسەری ڕۆمانەکە،هێندەی مەبەستیەتی وەك سۆسیۆلۆژستێك،لە سەر ڕەهەندی ڕوحی مرۆڤی خۆرئاوایی بوەستێت،هێندە جوانی و داهێنان و ژیارییەکانی نەرویجی بەلاوە گرنگ نییە. گەرچی لە هەندێ شوێنی ڕۆمانەکەشیدا، وەسفی ئەو جوانیانە دەکات.ڕۆمانووس مەبەستیەتی، لە سەرهزرو قووڵایی دەروونی مرۆڤەکان بوەستێت،جا چ مرۆڤی کورد بێت، یان خۆر ئاوایی.بۆنموونە:کاتێ وەسفی ماڵی خاڵ و خاڵۆژنی دەکات،دەڵێت:(لە شوێنێکی بەرزو جوانی سەرشاخێك بوو). ئەم جوانییە دیکۆریی و ڕاگوزەرییە،بۆ خەجێ نە دەبێتە جێگەی پرسیار،نە سەرنجیشی ڕادەکێشیت،بە پێچەوانەوە ئەوەی بۆ ئەو دەبێتە جێگەی هەڵوەستە کردن، پەیوەندی خاڵ و خاڵۆژنی وەك دوو مرۆڤی کورد و کەشی ڕۆژهەڵاتییانەی نێو ماڵەکەیە، دوای ژیانکردنیان بۆ ماوەی بیست ساڵ لەو وڵاتە. کە پڕە لە دەمەقاڵێ و نەبوونی سەربەستی و شکانەوەی یەکتری.ئەژین لێرەدا، دەیەوێت ئەو پەیامە بگەیەنێت،کە چۆن بەشێك لە مرۆڤەکان،وێڕای ئەوەی تێکەڵ بە ژیان و کولتووری خۆرئاوایانەش دەبن،بەڵام هێشتا ناتوانن، ببنە مرۆڤی ئەوکۆمەڵگەیە. ئەو ناراستەوخۆ ڕەخنە لە ئەقڵی پیاو سالاریی بەشێك لە پیاوی کورد دەگرێت،کە پێی گۆشکراوە و زەمەن و شوێن و جوگرافیای جیاواز، ناتوانن بیگۆڕن و بیسڕنەوە, بۆیە کاتێ هەست دەکات کەشی ئەو ماڵە هەمان ئەو فەزایەیە کە ئەو لێی هەڵاتووە، ئیدی ئەوێ جێدێڵێت و لەگەڵ هەوری کوڕی دەچێتە ئاپارتمانێك و بە تەنها دەژی. لەلایەکی دیکەوە خەجێ لەبەرکەوتنی بەو وڵاتە، مرۆڤی خۆر ئاوایی دەخاتە ژێر پرسیارەوە، کە هەمیشە ئەوێ وەك هێمایەك بۆ

مرۆڤدۆستی و ژیاندۆستی دەبینرێت، کەچی کاتێ ئەو ژیانە لەوێ ئەزموون دەکەی، ئەم واقیعە پێچەوانە دەبێتەوە.واتا ئەوێش نابێتە شوێنێك بۆ ژیانێك کە ئەژین لە ڕۆمانەکەیدا بە دوایدا دەگەڕێت.

بۆنموونە: ئەوانەی بڕوانامەی بەرزی یاسایان هەیە، چونکە بە ڕەگەز هاووڵاتی ئەو وڵاتە نین،ئیدی دەبێ توالێتەکان پاك بکەنەوە.سەربەستی و بوونی مرۆڤیش دەبەسرێتەوە بەوەی کە تۆ زمانی دایکت نەرویجییە یان زمانی دووەمە.بەمەش ڕۆمانووس ئەو بەراوردکارییە کۆمەڵایەتی و ژیارییە دەکات و دواتریش دەپرسێت، مرۆڤ لە کوێوەی ئەوجیهانەوەیە؟ ئەگەر لە کوردستان خەجێ ئازادی نەبێت، ئەوا لە نەرویجیش بوونی لە پارچە کاغەزێك دەبینرێت،واتا بە جۆرێك لە جۆرەکان لەوێش ئازاد نییە،ئەگەرخەجێ لە کوردستاندا،لەبەریەککەوتن دابێت لەگەڵ نەبوونی سەربەستی و نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان وئەقڵیەتی پەتریاکی، ئەوا لە نەرویجیش لە ڕووی ڕوحییەوە لە بەریەککەوتندایە لەگەڵ مرۆڤگەلێکی جیاواز. سەرەنجام خەجێ لە نێوان کوردستان و نەرویج دۆش دا ئەمێنێت،بەڵام نەگەیشتێتە کۆتایی پرسیارەکانی.لێرەوەش ئەو خوێنەرەی پێی وایە کۆتایی ڕۆمانەکە کۆتاییەکی لاوازە، یاخود بۆ خوێنەر جێی سەرنج نییە، بە بڕوای من لە ناوەڕۆکی ئەو ڕۆمانە نەگەیشتووە.چونکە هەر خوێنەرێك بە وردی ڕۆمانەکە بخوێنێتەوە، دەزانێت ئەوەی کۆتایی دێت،ڕۆمانەکەیە نەك ڕووداوەکان. ئەم ڕۆمانە کۆتاییەکی کراوەی هەیە، کە ڕەنگە ڕۆمانووس مەبەستی بێت، درێژە بە ڕووداوەکان بدات، چونکە خودی ڕووداوەکان بەو پرسیارە کۆتایی پێ دێنێت کاتێ دەڵێت:(ژنەکان وڵاتییان نییە، کێ وڵاتی هەیە).بۆیە ڕۆمانووس مەبەستیەتی بە دوای وەڵامی ئەو پرسیارەدا بچێت.

پرسێکی دیکەی نێو ڕۆمانەکە کە دەمەوێت لە سەری بوەستم، پرسی خێزان و هاوسەرگیرییە کە لە ڕۆمانەکەدا ئاماژەی پێ دەکرێت. بێگومان لە کۆمەڵگەی ئێمەدا،هاوسەرگیری ئەوپەیوەندییە کۆمەڵایەتی و خێزانیی و پەروەردەیەیە، کە تیایدا پیاو دەبێت بە سەنتەر. ئەم پەیوەندییە هەمیشە بە جۆرێك دروست دەبێت، کە هەر دووهاوژین،بە تایبەتیش پیاوان ئەوەندەی مەبەستییانەژن بوونێکی هەبێت وەك ئەوەی خۆیان دەیانەوێت، ئەوەندە یەکتریان ناوێت وەك ئەوەی هەنە. بە دەربڕینێکی تر، پیاو یاخود بەشێکی زۆر لە ژنان، وا بیردەکەنەوە هاوسەرگیری یانی موڵکداریەتیکردنی یەکێکییان، کە ژن دەبێتە موڵکی پیاو، ئیدی ئەو بڕیار لە سەر چارەنووسی مرۆڤێکی دیکە دەدات کە هاوتای خۆیەتی و لە پەیوەندییەکی خێزانیدایە لەگەڵی. ئەژین لە بنەڕەتدا، دژی ئەوەیە هاوسەرگیریی ببێتە مایەی زەوتکردنی سەربەستی مرۆڤ، ئەگەر چی لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، ڕوانینێکی نێگەتیف

هەیە بۆ ئەو سەربەستییە.

لە ڕوانگەی خەجێی کارەکتەری ڕۆمانەکە، سێکس هەر تەنها،بەریەککەوتن و ئاوێتە بوونی دوو جەستە نییە، جەستەی ژن کاڵانێك نییە، تەنها بۆ شمشێری پیاو، بەڵکو لە بەرای هەموو ئەمانەدا، ئاوێتە بوونی دوو ڕوحە. هەر کاتێك ئەو دوو ڕوحە لە یەکتری ترازان، شتێك نامێنێتەوە بە ناوی پەیوەندی هاوسەرگیریی و خێزانی.خەجێ چونکە بەرلەوەی جەستەی لە هاوسەری پێشووی جیابێتەوە، ڕوحی لێ جیابێتەوە، ئیدی کاتێ کرداری سێکسی ئەنجام دەدەن، لە پڕمەی گریان دەدات، چونکە خۆی وەك داگیرکراوێك و هاوسەرەکەشی وەك داکیرکەرێك دەبینێت. خەجێ دەیەوێت لە بەرای هەموو شتێکدا،سەربەستی هەبێت.هەر پەیوەندییەك بە زەوتکردنی ئازادی و سەربەستی مرۆڤ کۆتایی بێت، دواجار زیندانیکردنێکی دیکەیە. بۆیە ئەو شەوەی خەجێ پەیوەندی لە گەڵ هاوسەرەکەی لە ڕووی جەستەیی وغەریزەییەوە کۆتایی پێ دێنێت، خۆی دەڵێت:_((کە ئەو شەوە زۆر ئاسوودە بووە)). لێرەوەش دەبینین،کاتێ خەجێ پەیوەندی لە گەڵ سبەستیانی هاوماڵی دەبەستێت و ئەویش داوای لێ دەکات کەمنداڵییان هەبێت، خەجی بە توندی ئەو داوایەی ئەویش ڕەت دەکاتەوە.

چونکە لە ڕوانگەی ئەو،ژن ئەو فابریکایە نییە کە تەنها ئەرکی منداڵ خستنەوە بێت، یاخود پەیوەندی هاوسەریی و هاوژینی، ببێتە ئەڵقەیەك بۆ بەستنەوە و زەوتکردنی سەربەستی مرۆڤ. بۆیە خواست و کێشەی خەجێ ئەوە نییە، کە لە ئەوروپا بە دوای حەزەکانی کەوتبێت، وەك ئەوەی دایکی وا تێگەیشتووە وپێی وایە کچەکەی بە تەنیا لە نەرویج چ کارێکی هەیە،چونکە نابێ ئەوەمان بیربچێت، تەنانەت لە ئەوروپاش جەستەی ژن، پەیوەندی بە سەربەستی خۆیەوەی هەیە و هیچ پیاوێك ناتوانێت دوور لەخواستی ئەو،لە پەیوەندی سێکسی و هاوماڵی دابێت لەگەڵ ژندا.مەبەستی خەجێ لێرەدا،جەخت کردنەوەیە لەوەی نابێ جەستەی ئافرەت وەك قەدەخەکراوێك ببینین و هەمیشەوەك هێمای مۆڕالی کۆمەڵایەتی و کەسی تەماشای بکەین.کاتێ سبەستیان، بە جەستەیەکی ڕووت و قووتەوە لە گەڵ خەجێ دادەنیشێت و هیچ شەرمێکیش دایناگرێت، مانای وایە، جەستە لای ئەوان، هیچ بە هایەکی نییە.بۆیە خەجێ بەم دیمەنە شۆك دەبێت و جارێکی دیکە، پیاوبوونی وەك چەمکێك دێتەوە بەرچاو، کە زۆر جار لە ڕیش و سمێڵی زل دەبینرێت وکورت دەکرێتەوە.دواجار دەڵێم، لە نێوان نەرویج و کوردستاندا، خەجێی خەیاڵاوی دێت و دەچێت،دڵش دائەمێنێت و دەکەوێتە گومان و پرسیاری قووڵەوە،نەدەتوانێت بگەڕێتەوە کوردستان،نە لەوێش هەڵدەکات، بەڵام هەموو ئەمانە، ناتوانن کەسیەتی خەجێی بوێرو ئازاو سەربەست، وەك

ژنێکی ڕۆژهەڵاتی و کورد بڕووخێنن. بەڵکو بە پێچەوانەوە مرۆڤ و ژیانی خۆرئاوایانە دەخاتە ژێر پرسیارو گومانکردنەوە. گومانکردنێك کە دواجار ئەو پرسیارە دروست دەکات کە ئایا تاکی خۆر ئاوایی و ئەوروپاش بەگشتی، برێفێکت و ئاسوودە و بێ کێشەن؟ ئایا ژیان لەوێ، مانای وایە مرۆڤ لە بەهەشت دەژی؟ یان ئەوێش بە جۆرێك لە جۆرەکان،مرۆڤ گیرۆدەی چەندین نۆڕم وکێشەی دیکەی کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی دەکات.بە بڕوای خەجێ، ئەگەر ڕۆهەڵات لە دیدی ڕۆژهەڵاتییەکانەوە، هێما بێت بۆ دۆزەخێك، ئەوا بە هیچ شێوەیەك ڕۆژئاواش ئەو بەهەشتە نییە کە ئەوان بیری لێ دەکەنەوە.سەرەنجام گەڕانی خەجێ بەردەوام دەبێت بە دوای سەربەستیدا.سەربەستییەك کە سنوور و جوگرافیا و ناسنامە و نیشتمانەکان ناناسێت، بەڵکو سەربەستییەکی گەردوونییە.

گەڕانی خەجێ، گەڕانە بە دوای ژیانێك کە خۆی دەیەوێت، نەك ژیانێك کە ژیان بە سەریدا ئەسەپێنێت. بۆیە نە لە کوردستان و نە لە خۆر ئاواش هەست بە بوون و سەربەستی و ژیان ناکات. ڕۆمانی ژنەکان وڵاتییان نییە، چەند جوان و بە چێژو پڕئازارە، ئەوەندەش هێمایە بۆ لێهاتوویی و بوێری ژنی کورد لە بواری نووسینی ڕۆماندا. ژنەکان وڵاتییان نییە،شایەنی ئەوەیە هەمووان و بەتایبەتیش ژنان بیخوێننەوە.بۆئەوەی لێیەوە فێری بوێری و سەربەستی و ئەزموونەکانی ژیان بن، نەك تەنها پێیان وابێت ژن کارەکتەری چێشتخانەیە و دەبێ لە تیقییەکاندا، بۆ خەڵك خۆشترین خواردن ئامادە بکات. ئەم ئەقڵ و دنیابینییە، لەگەڵ ئەقڵ و دنیابینی ئەژین وەك ژنێك نەك هەر بەراورد ناکرێت،بەڵکو جێی بەزەییشە. دواجار دەستخۆشانە لە نووسەری ڕۆمانەکە دەکەم و هیوادارم ڕۆمانی دیکەی جوانتر بنووسێت…

*پەراوێز: ژنەکان وڵاتییان نییە، بابەت: ڕۆمان،نووسینی:ئەژین عەبدولخاڵق، بڵاوکراوەی: ناوەندی ڕۆشنبیریی ڕەهەند_2020

شانۆی چینی … ڕێباز محەمەد

جەزا

چین یەکێکە لەوڵاتە کانی رۆژهەڵات ، بەشدارە لەبونیادی ژیارێکی دەوڵەندی هونەر بەگشتی و شانۆ بەتایبەتی کەناودەبرێت بە (شانۆی رۆژهەڵات) و زۆرێك لەڕەخنەگرانی دراما و شانۆ باوەڕیان وایە شانۆ لەوڵاتی چیندا بایەخی نەبووە تاسەردەمی کۆنفۆشیۆس ، هەروەکو (د. حەمدان)دەڵێت : " لەسەرجەم پێداویستیە مر□قی و پرۆگرامی یە گشتیەکانەوە ، بەشێوەیەك ڕوون نەبووە تا سەدەی (6 پ.ز) ، تا ئەوکاتەی کۆنفۆشیۆس " دانای چینی ژیاوە .(د. حمدان ،2000-2001 ، ل3)ئەوماوەیەی کەشانۆی چینی دەکەوێتە پێش زاین ، شانۆی چینی تەنها بۆدەمەتەقێ و کات بردنە سەر بووە ، چەندان هونەرمەند لەمەیدانەدا خۆیان لەقاڵبداوە ، بەڵام چونکە لەلایەن کۆمەڵەوە ، بەچاوێکی کەم تەماشا کراون ، بۆیە رۆژگاریش ناوەکانیانی لەبەردەم مێژوودا شاردووەتەوە .(هەورامی ، 2001، ل167)

قۆناغەکانی شانۆی چینی :

یەکەم / قۆناغی سەرەتایی : قۆناغێکی نامۆو سەیرە لەشانۆچینیدا ، هیچ شانۆیەك ناکەوێتە ململانێ لەگەڵیدا ، بۆئەم مەبەستەش زاراوەی (کاری کەلتووری) داهات بۆناو ژیانی چینییەکان و لەنیوەی هەزارەی یەکەمی پێش زایندا کەپێی دەوترێت دەرخستنی ڕووی ژیانی کەلتووری هونەرەکان . [(http://www.al-jazirah.com/2001/20010710/cu17.htm](http://www.al-jazirah.com/2001/20010710/cu17.htm)
لەم قۆناغەدا شانۆی چینی بریتی بووە لە :

1. قەسیدەی شیعری لەجیاتی دەقی شانۆنامە. 2. ژمارەیەك دانەری موزیك بەشداربوون . 3. سەدان سەماکەری تەعبیری . 4. بەکارهێنانی جل و بەرگ و ئێکسسوارات و چەك لەبۆنەو

ئاهه‌نگه‌كاندا . 5. به‌شداری جه‌ماوه‌رله‌و سه‌ماو ده‌ربڕینانه‌دا .

دووه‌م / قۆناغی شانۆی ئه‌كرۆپات : ناوی دووه‌می شانۆی سێرك (پای هسی – Pai Hsi) ئه‌م بێژه‌یه به‌چینی واته سێرك كه‌پشتی به‌ستبوو به مه‌هاره‌تی جولًه‌و ئازایه‌تی و به‌كارهێنانی گوریس و لاستیك و یاریه ئاگرینه‌كان ، هه‌روه‌ها دواتر ئه‌م جۆره هونه‌ره‌و جۆره‌كانی تریش سه‌ریان هه‌ڵدا . ((http://www.al-jazirah.com/2001/20010710/cu17.htm

له‌م قۆناغه‌شدا ، شانۆبریتی بووله :

1. ده‌ق : كه‌بریتی بووله ” چیرۆك و حیكایات ” ی میللی . 2. به‌رزی ئاستی هونه‌ری . 3. هونه‌ری خیال الظل (یینگ هسی – Iing His) ئه‌م بێژه‌یه‌ش به‌چینی به‌شێوه‌یه‌كی فراوان بڵاو بۆوه . 4. به‌كارهێنانی تایبه‌تی و دیالۆگ و تایبه‌تمه‌ندیه درامییه‌كان له‌ڕوداوه‌كانی نمایشدا .

- **هونه‌ری نواندن :**

دابه‌شكراوه به‌سه‌ركرۆ نۆلۆژیای شانۆ دا، به‌پێی ڕیزبه‌ندی زه‌مه‌نی و گه‌شه‌ی هونه‌ره‌كه له‌سه‌رده‌می “تانگ ئیبان ” له‌سه‌ده‌كانی ناوه‌ڕاستدا بووبه‌پاڵپشتی مێژوویی له‌ئه‌ده‌ب و سه‌رهه‌ڵدانی ڕۆمانی میللی و هه‌نه‌رمه‌نده‌كان . به‌گشتی ده‌توانین له‌م قۆناغه‌دا هونه‌ری نواندن له‌چه‌ند خاڵێكدا كۆده‌كه‌مه‌وه :

1. به‌كارهێنانی ئاماژه‌كانی ” ده‌ست و ڕووخسارو ئه‌ندامه‌كانی جه‌سته ” . 2. به‌كارهێنانی ماسولكه‌كانی ده‌م و چاو . 3. شیعرو شانۆیه‌كان پشتیان به چیرۆك ده‌به‌ست . 4. به‌كارهێنانی چین و تۆنه ده‌نگیه‌كان و كاریگه‌ری ده‌نگی . 5. پشت به‌ستن به زه‌خره‌فه‌و هونه‌ری شێوه‌كاری له‌ڕازاندنه‌وه‌و دیكۆردا .
2. **سێهه‌م / چاخی گوان – Juan :**

له‌م چاخه‌دا ، دراما به‌سترایه‌وه‌به ڕێسا هونه‌ری و زانستیه‌كانه‌وه ، له‌دیارترین ئه‌و شانۆكارانه ” كوان هان تشینگ – Kuan Han Csing ” كه‌نووسه‌ری 60دراما بووه و تۆماركراون . سه‌ره‌تا كه‌شانۆنامه‌ی ده‌نووسی بۆخوێندنه‌وه بوون نه‌ك نمایشكردن ، دواتر بوون به چه‌ند په‌رده‌یه‌كی زۆر و له‌وێشه‌وه بۆ پێشه‌كیه‌ك و چوارپه‌رده ، له‌پێناو نواندن و نمایشكردن . هه‌روه‌ها كاركردن له شانۆی كۆمیدی دا واتای ”

ئیرتجال – خۆزاهی ” هەبووەو ئاماژە بووە بە و شانۆیەی سەدەی 13زاینی دا باوبووە ، وەکو ئەوەی لەسەدەی 16ی زاینی لــــە “کۆمیــــدیای دیلارتێ – Commedia Dellarte ” کەئــــەم دامەزراوەیە تاکو ئەمرۆش هەرماوە .

شانۆی چینی هاوچەرخ ، پڕەلە (خادعەالبصر – I llusionism) کــە بۆئیســتاتیکا و دەرخســتنی هێڵــە جۆراوجۆرەکــانی شــانۆ بەکاردێن ، سەرباری ئەوەی پڕن لە زەخرەفەو تەکنیکی بەرزو ئێکسســوارات ی هەمــەجۆرو دیکۆرو ســینۆگرافیای هــاوچەرخ و ڕازاوەو هەمەڕەنگ .

شانۆی چینی خۆی شەپۆلێکە و هەرتاکێکی ئەکتەر قوتابخانەیەکی سەربەخۆبووە لەکۆندا دابەش بووە بۆ قوتابخانەی (باکوری و بــاشووری) و لەوێشــەوە دێتــە ناوژانرەکــانی (داســتانی و تەعبیری) هەروەها پشت بەستوو بووە بە ئەدەبی فۆلکلۆریی و ناوچەیی .

بەگشتی ژیانی شانۆو دراما لەسەدەکانی چاخی “مینگ ” دا بەدیــار کەوتــووەو دواتــر بەئاراســتە میللیەکەیــدا گەشــەی کردووەو پێشکەوتووە ، سەرباری ئەمەش قوتابخانەی ئۆپیـِرا کــەئیتر لەگــەڵ ســەرهەڵدانی ئــەم قوتابخــانەیەدا لەچــارەکی یەکەمی سەدەی 16 زاینی شاعیر (لیانگ بۆلۆنگ) و دانەری مۆزیك (فای لیانگ فو) ئەم قوتابخانەیەیان دامەزراند بەناوی (کونشانی بۆئۆپیـِرا).

https://draft.blogger.com/blog/post/edit/124856123158413752/8201963982683792421

3. **کۆتایی :**

مــاوەتەوە بڵێیــن ، لــەم قۆنــاغەدا کەلەساڵــانی (1644-1912)زاینــی ، تەقەنیــەی بــەرزی نوانــدن خرانــەڕوو کــە بۆ (الاســلبە –شێوازانــدن) گونجــاو بــوون و لێــرەوە شــانۆیەکی مۆدێرنی هاوچەرخ دەستپێدەکەن .

لیستی سەرچاوەکان :

4. د. حمدان ، محمد زیاد ، گەشەکردنی خوێندنگا لەبەرەبەاینی مێــژووەوە تــائیمڕۆ ، وەرگێڕانــی ، بەســۆز ســعید محمــود ، پیــاچونەوەی ، حمەصالــح ، وەزارەتــی پــەروەردەی هەرێمــی کوردســتان ، ســاڵی 2000 -2001 .2 هەورامــی ، حەمەکەریــم ، درامــای کــوردی لەنــاو درامــای جیهانــدا ، دەزگــای چــاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس ، زنجیرەی رۆشنبیری، هەولێر : 2001

5. http://www.al-jazirah.com/2001/20010710/cu17.htm 4. https://draft.blogger.com/blog/post/edit/124856123158413

752/8201963982683792421

ئەرکی بەکاربردنی هونەری کاریکاتێر ... هەندرێن خۆشناو

ئەرکی بەکاربردنیش لە ئەرکە گرنگەکانی رۆژنامەگەرییە، چونکە رۆژنامەگەریی بە دابینکردنی سەرچاوە داراییەکانی، بە پشت بەستن بەخۆی، بنەمای سەربەخۆبوون و بەردەوامبوونی خۆی دادەڕێژێت، چۆن کاریکاتێریش ئەم ئەرکە جێبەجێ دەکات؟ دەتوانین بڵێین بە بوونی کاریکاتێر لەلاپەڕەکانی رۆژنامە خولاوەکاندا بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی جەماوەرێکی فراوان بۆ رۆژنامەکە دابین دەکات، بەمەش داهاتی رۆژنامەکە زیاتر دەبێت، لە ڕێی زیاترکردنی ژمارەی فرۆشراوەکانیدا، لەوانەیە بڵێن نرخی رۆژنامەکە خەرجیەکانی تێچوونی دەرناکات، بۆیە زیادکردنی ژمارەی رۆژنامەکە نابێتە هۆی زیادکردنی داهاتە داراییەکانی، لەوانەیە هەندێك جار ئەمە راست بێت، چونکە لەوانەیە کاریکاتێر ئەو رۆڵە بەکاربردنە نەگێڕێت، کاتێك نرخی رۆژنامەکە بەرزبێت، لە سەرووی توانای زۆرینەی خوێنەران بێت، بەڵام بەهۆی کاریکاتێرەوە جەماوەری رۆژنامەکە فراوانتر دەبێت، و بەدیهێنانی ناوبانگی بۆ رۆژنامەکە، وا دەکات

رێكلام كردن بڕژێتە سەر رۆژنامەكە، و نرخی رێكلامەكانیش بەرزتر دەبێتەوە، ئەمەش دەبێتە هۆی بەرزكردنەوەی سەرچاوە داراییەكانی رۆژنامەكە، هەروەها ژمارەی بەشداربووان، و بەڵانسی فرۆشتنی رۆژنامەكە، بەشێكی گرنگی خەرجی تێچوونی بڵاوكراوەكە پڕدەكەنەوە، بۆیە ئەو قسەیەی كە دەڵێت بەڵانسی دارایی دابینكراو لە ڕێی فرۆشتنەوە، رۆڵێكی گرنگی نیە لە پشتگیریی كردنی بڵاوكراوەكاندا، قسەیەكی هەڵەیە.

هەندێك لەوانەیە بپرسن ئایا كاریكاتێر بەتەنیا ئەو رۆڵە دەگێڕێت؟ لە وەڵامدا دەڵێین هەڵبەتە نا، كاریكاتێر بەشێكە لە هەمووان، ر□□□ی خۆی لەگەڵ بابەتەكانی تری بڵاوكراوەكەدا بە شێوەیەكی هارمۆنی دەگێڕێت، بەتەنیاش ر□□□ی ویستراو نابینێت، بەڵام بەكارهانی كاریكاتێر نیشانەی پشت بەستنی بڵاوكراوەكانە بە دیدگای نوێكاری لە كارەكانیاندا، و نیشانەی بوێری و دڵكاری ئەو بڵاوكراوانەیە، چونكە كاریكاتێر زۆرجار بابەتێكی رەخنەگرە، ئەمەش لای جەماوەر پەسندە، تەنانەت ئەگەر رەخنەگریش نەبێت، سروشتە كۆمیدیاكارە‌كەی خۆشەویستیەكی زۆری جەماوەری بۆلای خۆی راكێشاوە، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە كە بڵاوكراوەكە هەو□□ی دروستكردنی پەیوەندیەكی بەهێزتر دەدات لەگەڵ جەماوەردا، كاتێك ئەم مەرجەش (بوونی كاریكاتێر لە بڵاوكراوەكەدا) بەدیبێت، واباوە كە ئەم ئەركەش (بەكاربردن) بەدیدێت.

هەندرێن خۆشناو

سوتاندن و تێكدانی موڵك و ماڵی گشتی، یان دزین وتاڵانی مڵك وماڵی گشتی، كامیان تاوانترە؟ … تاهیر عیسا

مەسرور بارزانی سەرۆكی حكومەتیی میلیشیا و مافیاكان، لەپەیوەست بە چەند هەڵچوون و داچوونێكی لێرەو لەوێی خۆپیشاندەرانی دڵپڕ

لەدەردیی برسیی و نەداریی کوردستاندا، بەتایبەتیش لەشاری هەڵەبجەدا، کە پروشکی ئەو ناڕەزایەتیانە زیاتر بارەگاکانیانی گرتەوە، شەکرەکی شکاندو، ڕایگەیاند، سوتاندن و تێکدانی مڵک و ماڵی گشتی هاووڵاتیان تاوانە و دەبێت مامەڵەی یاسایان لەگەڵدا بکرێت!
ئەگەر بابەت، قسەکردن و داوەریکردن بێت، لەسەر تاوان و بێتاوان، ئەوا ئەم دەسەڵاتە، هەر لەڕۆژگارەکانی بەناو خەباتی شاخیانەوە بە پاشخانێکی سیاسیی پیسی پڕ لە تاوان و جینایەتەوە، گەڕانەوە شار و لەشاریش، هەر لە دەستپێکی حوکمڕانییاندا هەتا ئەمڕۆ، بەهەمان عەقڵیەتی شاخەوە، تۆزقاڵێک سڵیان لە ئەنجامدانی تاوان و تاوانکاری نەکردۆتەوە و بەسەدان هەڵسوڕاو و چالاکی سیاسیی و مەدەنییان تیرۆر و خەڵتانی خوێن کرد، کە ئەگەر ناوەکانیان لێرە بنووسرێت، ڕەنگ بێت لە نامیلکەیەکیشدا جێگایان نەبێتەوە، جگە لەو هەزاران ژنەی لەژێر ناوی شەڕەفپارێزیدا لەژێر سێبەریی فەرمانناڕەوایەتیاندا ڕەشەکوژی کران، وە بەهەزاران کۆچبەریش لەو چوارچێوەیەی ناوتان ناوە هەرێم، کە مانایەکتان بۆ ژیانکردن تێدا نەهێشتۆتەوە، ڕایانکردوو لەئاوەکانی ئیجەو سەرسنوورەکاندا خنکان، یان کەوتنە بەر تەقەی کۆماندۆ و پاسەوانانی سەرسنووری تورکیاو یۆنان و کوژران و بەسەدانیشیان بێسەرو شوێن کران، دەتواندرێت لەهەر دادگاییەکی ویژدانئاوەریانەدا بەس بێت بۆ ئەوەی داوەریی لەسەر ئەوە بدرێت کێکێ تاوانبارە و کێ بێتاوان!؟
هەر چاودێرو نازیرێکی دەرەوەو ناوەوەی کوردستان، یان هەر کەسێکی سادەی ئەم هەرێمەش چاک دەزانێت، کە بڕگەی یەکەمی مانشێتەکەم، بەرەنجامی بڕگەی دووەمیانە، واتە ئەوەی لەکوردستاندا ڕۆژانە ڕوودەدات هۆکارەکەی ئەم باند و دەستە و تاقمەیە، کە نزیکەی سی ساڵە کۆنتڕۆڵی تەواویی هۆکارەکانی ژیانی کۆمەڵگای کوردستان و تەواوی پێداویستیەکانی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکی کوردستانیان کردووە و هەر لەو ڕێگایەشەوە ژیانی خەڵکی هەژار و نەداریان لە مەنگەنە داوە.
نزیکەی سی ساڵە ئەم دەستە و تاقم و حیزب و بنەماڵانە، لەڕێگای هێزی میلیشیا و سەرمایەی کەڵەکەکراو و میدیای چەواشەکاریاندا، بەرگریی لەدەسەڵاتی سەرەڕۆییانە و مافیایانەی خۆیان دەکەن، ئینجا چلەڕێگای شەڕو ململانێی نێوان خۆیان بووبێت، یان، چلەڕێگای دەستلەملانەی نێوان خۆیان بووبێت، لەڕژتنی خوێنی خەڵک و لەمژینی شیلەی گیانی خەڵکی نەداردا درێغییان نەکردووە و بە ئەوان گرنگ پایەداریی دەسەڵاتە سەرو خەڵکیەکەیان بووە، هەتا لەڕێگایەوە هەرچی زیاتر و زیاتر، سەروەت و سامانی گشتی هاوڵاتیان بدزن و

کەڵەکەی بکەن.
یان ل□ بەشێکی دیکەی قەندشکاندنەکەیدا، دەڵێت: خۆپیشاندانی
ئاشتیانە مافی هاو□تیانی هەرێمی کوردستانە!
زۆر باشە، مەسرور بارزانی، ئەگەر ڕاست دەبێژێت و خاوەنی قەندو
قەندشکێنەکەی خۆتی، فەرموو، بەئاشتیانە لەم عەڕشی فیرعەونانەتان
وەرنە خوارەوە!
چونکە خ□□ککی کرێکارو کارمەندو فەرمانبەر و چین و توێژە
دەستەنگەکانی دیکەی کوردستان، هەمیشە لە ئیعتڕازو ناڕازەیەتیە
ڕەواو بەرحەق و ئاشتیخوازیەکانی خۆیاندا، داوای مافی هەرە
سەرەتاییە بێچەندوو چوونەکانی خۆیان کردووە، بەڵام ئ□و د□سەڵات
بووە تەنانەت ڕەحمتان بەخەڵکی خاوەن پێداویستی تایبەتیش نەکردووە
و لەسەر عەڕەبانەکانیاندا پەلامار دراون و بەرشەق وشیلاق دراون و
فڕێ دراونەتە خوارەوە!
هەر دەسەڵاتی میلیشیایی بوو، مامۆستایانی ناڕازیان لەسەر
سادەترینی مافی خۆی کە داوای مووچەکانی بوو، دایە بەرشەق وشیلاقی
هێزە بەڵتەجیەکانی!
ئەمڕۆش، کاریان گەیاندۆتە شوێنێک کە خەڵکی ناڕازیی لەکوردستاندا،
ئومێدێکی بەوە نەماوە بتوانێت ل□□□□گای ناڕەزایەتیەکانیەوە وەڵامی
خواست و داواکاریە بەرحەقەکانی خۆی وەرگرێتەوە، بۆیە ئەمڕۆ
لەقوڵایی ناخ و دەروونی هەر کرێکار و زەحمەتکێشێکی ئەم
مەملەکەتەدا، مەیلی بۆ تێک وپێکدانی یەکجاریی تەخت وتاراجی ئەم
دەسەڵاتە، قوڵپ دەدات، بەڵام بەهۆکاریی نەبوونی ئینسجامی سیاسیی
و چینایەتیانە و ناڕێکخراوییان لەئاستێکی بەرفراوان وسەراسەریدا،
نەیتوانیوە سەعاتی سفر بنێتەوە و کۆتایی بەدەسەڵاتی
چەوسێنەرانەیان بهێنێت !
فەرموون، ئەگەر خاوەنی قسەی خۆتانن، بەڵام ڕاستگۆبن، بۆ تەنیا
ڕۆژێک ئازادانە ڕێگا بە هاتنە سەر شەقامی خەڵک لەدەڤەرەکەی
خۆتاندا بدەن، بەبێ ڕێڕێگریی و بێ هێنانە مەیدانی هێزیی چەکداریی
دەمامکدار و زێرەڤانتان، ئینجا دەتوانن لەوە تێبگەن،کە چەندە
نەفرەتین و چەندە ناقۆڵان لەبەر چاویی خەڵک!
ئایا، هەربەڕاستی ئێوە ڕاست دەکەن، ئەگەر ڕاست دەکەن، ئازادانە
ڕێگا بەخەڵک بدەن، کە ئیختیارو داوکاریان ئازادانە بەیان بکەن،
ئینجا دەزانن کە زیاتر لەو لەسەدا حەفتایەی نەهاتە سەر
سندوقەکانی دەنگدانتان، خوازیاریی کۆتایی هاتنی دەسەڵات و هاتنە
خوارەوەتانە لەعەڕشی فیرعەونیتان، یانە نا ؟؟
هەمووومان دڵنیاین لەوەی مووجامەلەی ئەم دەسەڵاتە قێزەونە لەخۆیان
قێزەونترە و بۆ هەرگیز، نە ڕێگا بە ئازادانەی هاتنە سەر شەقامی

خەڵک دەدرێت، وە نە گوێ لە خواست و داواکاریی ئاشتیانەی خەڵکی ناڕازیی دەگیرێت، وەنە دەستبەرداریی ئەم نازو نیعمەتەی دەسەڵاتی فیرعەونئاسایەی دەبێت، وە هەروەها دەستبەرداریی ئەو سەدان ملیار دۆلارانەشی نا بێت، کە لەماوەی چەندین ساڵی حووکمڕانییاندا لە هاوڵاتیانی کوردستان، دزیویانە، کە زۆر بەئاشتیانە خوازیاریی گێڕانەوەیەتیی!؟

کەواتە، ئەگەر بەپیر هیچکام لەخواست وداواکاریەکانی خەڵکی ناڕازیی هەژارو نەدارەوە ناچن، ئەی حیکمەتی خۆپیشاندان بۆ خەڵک لەچیدایە و چمانایەک بۆ خۆپیشاندان دەمێنێتەوە، جەنابی مەسرور؟؟ یان تەنیا موجامەلەیەکی ڕیاکەرانەیە و بەس! ئەمەش بۆ کەسانێک کە لە لوتکەی حوکمڕانیدان، هەر بەڕاستی، شەرمئاوەرەو جێگای نەفرەتەو بەس، ئەفرەتیش هەرچی زیاترو زیاتر پۆرگی ڕق و تووڕەیی خەڵکی دەباتە جێگایەک، کە ئیتر ئەو ڕۆژە هیچ شتێک دادتتان نادات و هەر بتەقێتەوە بۆ یەکجاریی لەگۆڕیی زبڵدانی مێژووتان دەنێت.

تاهیر عیسا / 25.08.2020

تابلۆی نیشتمان … ستار ئەحمەد

رۆحەکان باڵی پەپوولەن
بە گەڵای گڕەوە نووساون
کانیەك شەماڵێك ماچبکات
دڕکێك گەرووی دەمژێ
خەمێك شیعرێك هەڵواسێ
ناونیشانێك لەئاسۆوە
بەتینی سۆز دەبرژێ
شەو کاڵای بەفر لەبەر ئەکاو
سەرینی بەرد کوڵمی ئەسڕێ
خەو یاسای عەشق نازانێ
لە پێش کوختێکی پڕ لە خوێنا
پەنجەی زاری تاریکییەو
گوێی رۆژگار ئاوێکی قەترانی
لە ژوانێك دەگەڕێم

به باڵای تەنیاییم بشێ
لە هەوڵی دڵسۆزیم پەراوێك ئەزبەركا
بۆ شانۆی عەشقێكی سیحراوی
سێبەرم پێشمەرگم كەوتووە
دەمی مار دەروازەی گوزەرمە
دەزانم لەشەوبای هەناسەیەكا
بۆ خۆزگەی كۆرپەیەك دەمرم
زڕباوكی سەحراویەو
لانكی لمو بەرد
دایكێك دەناسێ
خەڵووزی ژێر گڕی خوێنڕێژە
كراسی شەوێكم
لەبەری شیعرێكی زاخاوا
بەقەد ئەشكەنجەو
ئاڵای برینی هەڵەبجە درێژە
لە سایەی دادگایەكدا دەژیم
عومر ددانی گورگەو
بەروار خەنەی پەرچەمی راستیە
بۆ كیژێك دەژیم
نەمانی ئەلبوومی مێژوویەك درۆیە
سێبەری قەڵەمم
لە تەوری زەبر ئەدەن
لە بەهای هەڵوێستم دوو دڵن
ئەمانە شاگردی ئەنفالچیو
پرسگەی باڵوێزی بارووتن
عاشقی قامچیو
ئێشكچی فیرعەونو تابووتن
گەواڵەی ردێنی هەورێكی سپی
روحەكان كێش دەكاو
دەروازەی بەهەشتێك ئەدرەوشێ
لە كاروانی بەزەیی جێماوم
ژوورەكەم كەشتیەك تیژڕەوە
بۆ دوڵێك یەكجار قووڵ
تەنی شیعرو سازی تەمەنم دەباتو
بەروحی شەوارەی خۆما راناگەم
گڕێكی ئاڵ.. پرشنگی شارێكی سووتاوە
بەدواما دەگری , فرمێسكی ئاگر

ناسنامەم لوول ئەدات
ئەو رۆژەی ئەوان چوون
قژی تۆپزاوە پەڕەبوو
تەلبەندی باخچەکان لە جەرگی خاکا
خوێنیان تۆو ئەکرد
خواناسێك دڵی نەبووە , وێردو
ژانی ماف تێکەڵی گڵ بکات
رێسایەك بە کوردی نەدواو
یاسایەك بانگێکی راستی بۆ نەدرا
کە شەو هات جیهان بێئاگا
لە ژاری خەوا بوو
ئەو کاتە قەڵەمم گەرووی دارگوێزو
دەروونم لاپەڕەی پەڕتووکی دارابوو
تەختەیەك سپیان هەڵواسی
بە رەنگی سیا مێژوویان تۆمارکرد
دورگەیەك چۆڵو هەوارێك خاپووریان
خستە نێو ساڵنامەی مێژووی کورد
کەچی مەلایەك نەبوو بەتاڵی ردێنی
فتوایەك بۆ خودا بهۆنیتەوە
پەرستگایەك نەبوو
برینی بە سوێی گەرمیانو کوێستان
بە پەڕەی سیخارێك بپێچێتەوە
تەرمەکان لە روحیان دەگەڕن
گوڵو خاك ئاکاریان دەژمێرن
جەستەیەك دەیەوێت
بە گەڵا ئابڕووی حەق داپۆشێ
پەنجەیەك لە ئەڵقەی بووکێنی دەگەڕێ
باسکێك بەدوای دراوسێکەیاندا وێڵەو
دەیەوێت تاوێك لەگەڵیا هەڵپەڕێ
چرۆیەك بە دیار لاسکێ ژاکاوەوە گرمۆڵە بووەو
بە بسکی ئافرەتو کچەکەی دەیچوێنێ
دەستێك بە دیار چڵێکەوە دەگری
دەیەوێت وەك خامە نووکی داهێنێ
هەتاکو هەواڵێك بۆ دایکی بنێرێ
هەرگیانەو دەفڕێ
نیگایەك نییە چاوێك کاڵ پەیداکا
هەتاکو بەردەرگای ماڵیان ببینێ

کوردستان لە چوارلا پەرچەمی دەبڕن
زەحمەتە روحت بەئاگر هەڵواسن
لەبۆتەی ژەهرو خوێن داتڕێژن
بە زامی جەرگت
تابلۆی نیشتمان‌و مێژووت بکێشن

ستار ئەحمەد